

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 330.341.1

Соколюк С.Ю.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Уманського національного університету садівництва

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

У статті досліджено взаємозв'язок та взаємозалежність основних категорій інноваційного розвитку. Обґрунтовано семантичний зміст дефініцій «інновації», «розвиток», «підприємство», які становлять сутнісну основу інноваційного розвитку підприємства. Розглянуто структурні складники інноваційного розвитку, прояви його результатів, а також зовнішні та внутрішні фактори впливу на нього.

Ключові слова: інновації, розвиток, підприємство, інноваційний процес, інноваційна діяльність, складники інноваційного розвитку, прогрес, регрес.

Соколюк С.Ю. СУЩНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНОГО СЕКТОРА

В статье исследована взаимосвязь и взаимозависимость основных категорий инновационного развития. Обосновано семантическое содержание дефиниций «инновации», «развитие», «предприятие», которые составляют сущностную основу инновационного развития предприятия. Рассмотрены структурные составляющие инновационного развития, проявления его результатов, а также внешние и внутренние факторы влияния на него.

Ключевые слова: инновации, развитие, предприятие, инновационный процесс, инновационная деятельность, составляющие инновационного развития, прогресс, регресс.

Sokolyuk S.Yu. THE ESSENCE AND PECULIARITIES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES OF THE RURAL SECTOR

The semantic content of the definitions "innovation", "development", "enterprise", which constitute the essential basis of the innovative development of an enterprise, is substantiated. The interrelation and interdependence of the main categories of innovation development are examined. Structural components of an innovation development, manifestations of its results, as well as its external and internal factors are considered.

Keywords: innovation, development, enterprise, innovation process, innovative activity, components of innovation development, progress, regress.

Постановка проблеми. Зростаюча внутрішня та зовнішня конкуренція підвищують значення нововведень та змін у процесі виробничо-господарської діяльності підприємств аграрного сектору, втілення яких у нові технології забезпечує необхідний рівень економічної стійкості відповідних господарюючих суб'єктів. Тому особливої актуальності набуває перехід аграрно-промислового виробництва на інноваційний шлях розвитку. Адже широке впровадження інновацій в усіх напрямках діяльності підприємств аграрного сектору забезпечує їх успішне функціонування і надає конкурентні переваги на довготривалу перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційного розвитку та його структурних складників приділено значну увагу у працях О. Адамко, А. Касс, К. Вергал, Л. Волощук, О. Гука, Д. Крамського, О. Мороза, В. Найдюк, М. Рогози, Л. Федулової та ін. Аспектам інноваційного розвитку, у яких досліджено інструменти, системні фактори та чинники впливу на нього, присвячені роботи П. Гаврилко, І. Дегтярьової, О. Князя, Л. Кобрини, І. Підкамінного, В. Ціпуринди, А. Череп та ін. Розвиток інноваційного процесу у сфері аграрно-промислового виробництва розглядали В. Амбросов, О. Дадій, О. Крисальний, М. Кропивко, Ю. Нестерчук, П. Саблук, О. Шубравська та ін.

Однак багато питань, пов'язаних з дослідженням особливостей інноваційного розвитку, його складників, регресивних та прогресивних проявів, пов'язаних з інноваційною діяльністю у межах підприємств аграрного сектору, потребують подальшого вивчення задля забезпечення позитивних зрушень в інноваційній сфері.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності поняття «інноваційний розвиток підприємства», аналізі його структурних складників, оцінці перспектив розвитку підприємств аграрного сектору на інноваційних засадах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивна необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного аграрно-промислового виробництва та забезпечення продовольчої безпеки країни нерозривно пов'язана з подальшим розвитком та активізацією інноваційних процесів. Інноваційна модель розвитку економіки загалом і аграрно-промислового виробництва зокрема передбачає динамічний розвиток усіх ланок аграрного сектору для підвищення ефективності виробничого процесу, оскільки практика успішної господарської діяльності суб'єктів підприємництва включає в себе інноваційний процес і відбувається на основі інноваційної діяльності. Тому інноваційний розвиток під-

приємств будь-якої форми власності у межах певної галузі економіки передбачає постійне здійснення інноваційної діяльності задля забезпечення підвищення показників ефективності їхнього функціонування (рис. 1).

Інноваційний процес із чіткою орієнтацією на кінцевий результат покликаний забезпечувати технічний і соціально-економічний ефект виробничо-господарської діяльності підприємств. Здійснення їхньої інноваційної діяльності повинно бути логічно побудоване та утворювати комплексну систему зв'язків задля досягнення поставлених цілей впровадження інновацій. А інноваційний розвиток повинен відображати постійне та послідовне впровадження найефективніших нововведень з можливістю вибору оптимального варіанту стратегічного розвитку підприємств у забезпеченні їх інноваційної активності.

Для надання дослідженню цілеспрямованого характеру необхідно обґрунтувати сутнісну основу категорійно-понятійного апарату інноваційного розвитку підприємства, яку становлять дефініції «інновації», «розвиток», «підприємство», та розкрити їх семантичний зміст. Так, інновацією вважаємо кінцевий результат інноваційної діяльності, спрямованої на розроблення нового або вдосконалення властивостей реалізованого продукту або технологічного процесу виробництва.

Розвиток – незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об'єктів. Як загальнонаукову категорію розвиток розглядають із трьох позицій, а саме: закону, принципу та явища [1]. Дослідження дефініції розвитку у межах економічних систем різних рівнів були поглиблено проведені в наукових працях С. Мочерного [2, с. 135] та Г. П'ятницької [3], в яких слушно визначено що:

– розвиток є керованим та необоротним процесом, який робить неможливим його повернення до попереднього стану;

– сутність та значення розвитку зводиться до якісних та кількісних змін, а також отримання нових властивостей, нового складу, нової структури;

– зміни, які виникають внаслідок розвитку, підвладні основним законам діалектики.

Складником розвитку є економічний розвиток, який формується з таких елементів [4]: розвитку економічної системи, розвитку галузі, розвитку підприємства, розвитку окремих видів капіталів. Слід зазначити, що економічний розвиток підприємств аграрного сектору забезпечується його динамічного гармонією росту і стійкості. У сучасних ринкових умовах відбуваються значні зміни, коли успішний розвиток суб'єктів господарювання аграрно-промислового виробництва і саме їх функціонування безпосередньо залежать від розробленої стратегії на інноваційній основі та методів її впровадження, особливо на мікрорівні, тобто на рівні окремих підприємств.

Відповідно до Господарського кодексу України підприємством вважається самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади, або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності [5].

Розвиток сучасного підприємства будь-якої форми власності є процесом систематичних динамічних перетворень у межах визначених стратегічних цілей об'єктів і суб'єктів управління через їх узгодженість та гармонізацію для забезпечення сталого інноваційного розвитку.

Аналіз авторських підходів до трактування поняття «інноваційний розвиток підприємства» дає змогу стверджувати, що погляди вчених-економістів є неоднорідними, а сутність досліджуваного явища розглядається через: інновації як джерело інноваційного розвитку, розгортання інноваційного процесу, ототожнення з інноваційною діяльністю, здійснення якісних змін у межах підприємства та тісний взаємозв'язок з його інноваційним потенціалом [6–11]. Такі підходи до визначення інноваційного розвитку підприємства, на нашу думку, пов'язані із сформованими поглядами щодо його складників.

Рис. 1. Взаємозв'язок та взаємозалежність основних категорій інноваційного розвитку

Джерело: розроблено автором

О. Адаменко [6] інноваційний розвиток підприємства пов'язує з такими складниками: інноваційним процесом, який починається від генерування ідеї і закінчується дифузією інновацій, та інноваційною діяльністю підприємства, яка забезпечує постановку цілей впровадження інновацій, налагодження, координацію та контроль інноваційного процесу. А. Касс [7, с. 15], розробивши алгоритм інноваційного розвитку підприємства, включив до нього низку заходів, які є його складниками: концентрація ресурсів, генерування інноваційних ідей, створення нового товару, виведення товару на ринок, отримання та розподіл доходу від інноваційної діяльності.

М. Рогоза та К. Вергал [8, с. 18] виокремлюють інноваційний потенціал та інноваційні процеси як складники інноваційного розвитку підприємства. О. Мороз [9] пропонує аналогічний підхід щодо трактування поняття «інноваційний розвиток», проте уточнює, що інноваційний потенціал підприємства доцільно розглядати як сукупність його інноваційної сприйнятливості та ступеня інноваційності.

Л. Волощук [10] слушно вважає, що основними складниками інноваційного розвитку підприємства є інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, якісні зміни стану підприємства (рис. 2). Ці структурні складники досить тісно взаємопов'язані між собою у процесі інноваційного шляху розвитку та можуть бути самостійними об'єктами управління й аналізу, оскільки їх призначення та наповнення різне.

Виокремлені складники інноваційного розвитку підприємства характеризують цілеспрямовану діяльність економічних суб'єктів для формування інноваційного продукту і створення певного внутрішнього інноваційного середовища. Результати інноваційної діяльності можуть проявлятися в таких показниках, як інноваційна активність, інноваційні витрати, ефективність інноваційних проектів тощо.

Процес формування та використання інноваційного потенціалу є окремим об'єктом управління, у межах якого здійснюється його оцінка та аналіз. Якісні зміни, що відбуваються в процесі діяльності підприємства, забезпечують покращення його фінансового стану, реорганізацію системи управління та ринкових зв'язків задля формування інноваційного потенціалу та здійснення ефективної діяльності на інноваційній основі. Результати таких змін мають

безпосередній вплив на розвиток підприємства на засадах здійснення інноваційної діяльності, а саме впровадження інновацій повинно віддзеркалюватися у підвищенні ефективності його діяльності, укріпленні ринкових позицій тощо.

Таким чином, інноваційний розвиток є основним складником діяльності підприємств будь-якої форми власності, що з метою підвищення ефективності його функціонування сприяє змінам у складі та структурі суб'єктів господарювання в часі. Однак процес інноваційного розвитку має певний напрям і може мати наслідком як покращення ефективності діяльності підприємства, так і її погіршення [10], звідки може спостерігатися прогрес або регрес такого розвитку.

Інноваційний прогрес вносить радикальні зміни в традиційні методи здійснення виробничо-господарської діяльності, а найпомітнішими його проявами у межах підприємств аграрного сектору економіки України починаючи з 2000 р. є:

- збільшення обсягів виробництва продукції сільськогосподарства за рахунок підвищення врожайності основних сільськогосподарських культур і продуктивності сільськогосподарських тварин, що забезпечує істотне розширення присутності нашої держави на світовому аграрно-продовольчому ринку;

- підвищення ресурсовіддачі на фоні триваючої загальної деградації матеріально-технічної бази підприємств аграрного сектору та у зв'язку з використанням окремими сільськогосподарськими товаровиробниками ефективніших видів технічних засобів;

- зростання ролі великих аграрних підприємств та аграрно-промислових формувань у забезпеченні позитивної динаміки виробництва продукції в галузі, а також їх структурних змін внаслідок переважно експортної орієнтації таких підприємств;

- динамічний розвиток підприємств сектору екологічно-орієнтованого сільськогосподарського виробництва;

- підвищення енергозбереження, а особливо у сфері промислової переробки продукції аграрно-промислового виробництва за рахунок переходу окремих підприємств аграрного сектору на використання альтернативних видів палива з відходів їхньої основної діяльності [13].

Регресивними проявами результатів інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору слід

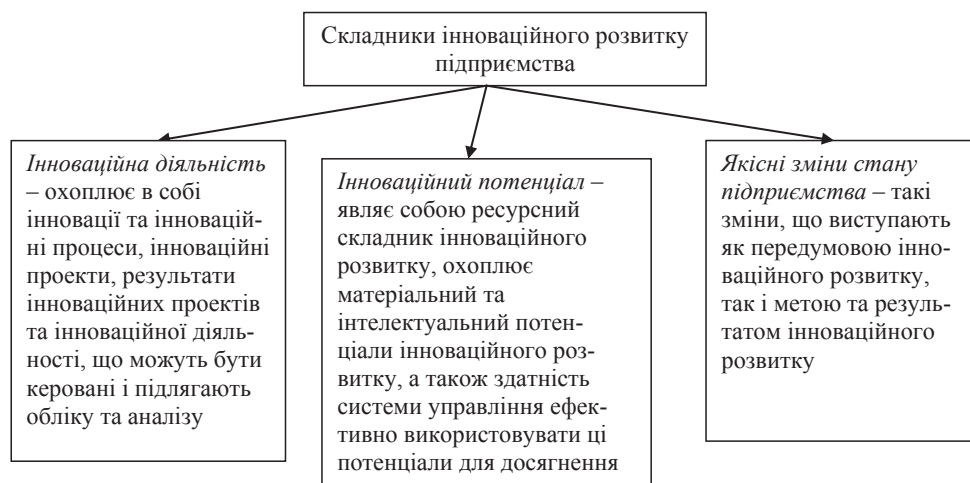

Рис. 2. Основні складники інноваційного розвитку підприємства

Джерело: сформовано автором з використанням [11; 12]

вважати подальше погіршення стану земельних і водних ресурсів аграрного виробництва внаслідок широкого застосування інтенсивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, недотримання необхідної пропорційності у розвитку галузей рослинництва і тваринництва, а також порушення польових сівозмін; загострення проблем безпечності продовольства і невизначеності щодо аграрно-продовольчої продукції, що має інноваційний складник; зростання цін на продовольство.

Таким чином, розвиток підприємств аграрного сектору на інноваційній основі пов'язаний не лише з позитивними змінами в обсягах і структурі виробництва аграрно-промислової продукції, рівнів ресурсівіддачі та енергозбереження у процесі виробництва, але й несе в собі зміни у гірший бік, протилежний прогресу. Адже прагнення до нарощування обсягів виробництва та експорту певних видів сільськогосподарської продукції (в тому числі з використанням технологій, безпечність яких не підтверджено належним чином) передбачає виникнення загроз для здоров'я населення країни і стану її природних ресурсів у зв'язку з посиленням антропогенного навантаження внаслідок інтенсифікації агропродовольчої діяльності та неконтрольованого використання у сільськогосподарському виробництві недостатньо перевірених інноваційних технологій. Стрімке та глобальне розширення сфер біоенергетики та органічного виробництва також провокує зростання цін на аграрно-промислову продукцію внаслідок зменшення пропозиції продовольства, а також випереджаючого зростання цін на екологічно чисту продукцію порівняно зі звичайною.

Ефективна діяльність підприємств будь-якої форми власності у межах окремої галузі виробництва можлива лише за умов систематичного і цілеспрямованого нововведення. Таке нововведення є змістом інноваційної діяльності, а його результати покращують виробничі процеси та формують напрями інноваційного розвитку суб'єктів господарювання на довгострокову перспективу. Результативність розвитку підприємств на інноваційній основі зумовлюється

взаємозалежністю основних чинників: потенціалу науки, нових ідей, відкриттів і розробок; структури і потреб виробництва; ресурсної бази інноваційного розвитку; наявності ефективної системи управління, адекватної вимогам часу; вдосконалення системи кадрового складу, взаємодії відділів, підрозділів і працівників [14].

На рівень інноваційного розвитку підприємства впливає велика кількість факторів, які слід класифікувати на внутрішні і зовнішні, позитивні і негативні, прямі і непрямі, постійно та тимчасово діючі, регульовані та нерегульовані [15]. Внутрішні та зовнішні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства повинні бути взаємопов'язані між собою, забезпечуючи при цьому високі фінансові результати та зростаючі прибутки. Адже такі перспективи щодо функціонування підприємств будь-якої форми власності повною мірою відповідають стратегічній меті їхньої діяльності.

Перелік факторів, що належать до внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства та мають безпосередній вплив на його інноваційний розвиток, наведений на рис. 3.

Слід зазначити, що внутрішні фактори, що впливають на інноваційний розвиток підприємств, за різних умов можуть мати як позитивну (сприятливо впливають на діяльність підприємства), так і негативну дію. Щодо факторів зовнішнього впливу, то їх доцільно розглядати з погляду прямого і опосередкованого, позитивного і негативного, постійного і періодичного впливу на ефективність діяльності підприємств, що обрали інноваційний шлях розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, успішна діяльність підприємств аграрного сектору в сучасних ринкових умовах багато в чому залежить від їх здатності до інноваційного розвитку. Формування і вибір стратегічних напрямів інноваційної діяльності базується на результатах всебічного аналізу й оцінки складових інноваційного розвитку, а також визначенні внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на нього та інноваційних можливостей окремих підприємств.

Рис. 3. Внутрішні та зовнішні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства

Джерело: сформовано автором з використанням [15; 16]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю.С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. 2012. Вип. 27, т. 1. С. 30–34.
2. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження : моногр. / С.В. Мочерний. Львів : Світ, 2001. 416 с.
3. П'ятницька Г.Т. Інноваційний розвиток організацій: невід'ємні складові та чинники впливу / Г.Т. П'ятницька // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 3. С. 251–263.
4. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства» / В. Кифяк // Економічний аналіз. 2011. Вип. 8, ч. 2. С. 190–194.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page>.
6. Адаменко О.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств / О.А. Адаменко // Наукові праці НУХТ. 2010. № 35. С. 5–10.
7. Касс М.Е. Формирование стратегии инновационного развития предприятия на основе управления нематериальными активами: монография / М.Е. Касс. Н. Новгород: ННГАСУ, 2011. 159 с.
8. Рогоза М.Є. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми: монографія / М.Є. Рогоза, К.Ю. Вергал. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. –136 с.
9. Мороз О.С. Формування системи показників для оцінювання інноваційного розвитку підприємства / О.С. Мороз // Економіка Крима. 2012. № 3 (40). С. 263–266.
10. Крамської Д.Ю. Аналіз та удосконалення економічного змісту понять інновації і інноваційний розвиток / Д.Ю. Крамської, В.А. Кучинський // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». 2013. № 22. С. 22–32.
11. Волощук Л.О. Інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та проблеми аналітичного забезпечення в умовах індикативного управління / Л.О. Волощук // Бізнес Інформ. 2014. № 11. С. 75–79.
12. Гук О.В. Інноваційний потенціал як інструмент забезпечення інноваційного розвитку підприємства / О.В. Гук, О.С. Дейнека, Р.І. Лексін // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 14. С. 348–351. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/72.pdf>.
13. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О. Шубравська // Економіка України. 2012. № 1. С. 27–35.
14. Норкіна Т.П. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств будівельної галузі / Т.П. Норкіна, З.О. Скарбун // Економіка будівництва і міського господарства. 2013. Т.х9, № 1. С. 55–62.
15. Князь О.В. Аналіз та оцінювання факторів, які впливають на рівень інноваційного розвитку підприємств / О.В. Князь // Економіка промисловості. 2006. № 3. С. 128–135.
16. Підкамінний І.М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства / І.М. Підкамінний, В.С. Ціпуринда // Ефективна економіка. 2011. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480>.

УДК 331.59:364.2(477):338.43

Тимошенко М.М.*кандидат економічних наук, доцент,
директор Житомирського агротехнічного коледжу***ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНИХ УМОВ
ТА РІВНЯ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ**

Проаналізовано основні складники рівня життя сільського населення Західного Полісся України: рівень зайнятості, ринок праці, матеріальне становище та соціальне середовище. Визначено особливості та проблеми кожного складника рівня життя з урахуванням особливостей та специфіки розвитку соціально-економічних процесів у сучасних умовах господарювання досліджуваного регіону. Обґрунтовано необхідність розроблення організаційно-економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій, обґрунтованої політики зайнятості сільського населення, формування та функціонування ринку аграрної праці. Здійснено прогноз кількості найманих працівників у сільському господарстві та суміжних галузях України, а також оплати їхньої праці на період до 2020 року.

Ключові слова: сільське населення, рівень життя, матеріальне становище, умови проживання, розвиток сільських територій.

Тимошенко Н.Н. ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ УСЛОВИЙ И УРОВНЯ ЖИЗНИ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ

Проанализированы основные составляющие уровня жизни сельского населения Западного Полесья Украины: уровень занятости, рынок труда, материальное положение и социальная среда. Определены особенности и проблемы каждой составляющей уровня жизни с учетом особенностей и специфики развития социально-экономических процессов, в современных условиях ведения хозяйства исследуемого региона. Обоснована необходимость разработки организационно-экономического механизма реализации стратегии устойчивого развития сельских территорий, обоснованной политики занятости сельского населения, формирования и функционирования рынка аграрного труда. Осуществлен прогноз количества наемных работников в сельском хозяйстве и смежных отраслях Украины, а также оплаты их труда на период до 2020 года.

Ключевые слова: сельское население, уровень жизни, материальное положение, условия проживания, развитие сельских территорий.

Tymoshenko M.M. VALUATION OF THE MODERN STATE OF SOCIAL CONDITIONS AND THE LEVEL OF LIVING RURAL POPULATION

The article deals with the analysis of main components of the living standard of the rural population of Western Polissya of Ukraine: level of employment, labor market, financial situation and social environment. Attention is drawn to the features and problems of each component of the living standard are determined, taking into account the features and specifics of the development of socioeconomic processes in the contemporary economic conditions of the studied region. Recommendations are given to the necessity of elaboration of organizational and economic mechanism of realization strategy of sustainable development of rural territories, rational employment policy of rural population, formation and functioning of agrarian labor market is substantiated. The forecast of the number of hired workers in agriculture and related industries of Ukraine, as well as their wages for the period up to 2020, is conducted.

Keywords: rural population, standard of living, financial situation, living conditions, development of rural areas.